

vlasti i usklađeno djelovanje Crkve i države. Do političkoga katolicizma došlo je u hrvatskom slučaju tek kada je konstituiranje moderne hrvatske nacije bilo završeno, ali je pitanje nacionalne države ostalo otvoreno. U borbi sa suparničkim nacionalnim elitama koje su priječile ostvarenje tog cilja hrvatski je nacionalizam odnjegovao disimilacijska obilježja. U sukobu s mađarskom, talijanskom i njemačkom elitom preporoditelji su početno istaknuli jezik, ali kada je krajem stoljeća moderni mađarski, njemački i talijanski nacionalizam poprimio antikatoličko obilježje liberalnoga paternalizma, pojedini su nacionalni vođe i političke stranke istaknuli njegovo katoličko obilježje. Političko katoličanstvo dobilo je snažniji zamah u dvije Jugoslavije. U prvoj se osnažilo kao odgovor na prevlast srpske elite, a u drugoj kao odgovor na pokušaj nasilne uspostave zemaljskoga blaženstva u socijalizmu. Knjiga je završno popraćena studioznim "Bibliografskim esejom" te sa devet ključnih povijesnih dokumenata iz kojih se iščitava stav Crkve u prijelomnim nacionalnim trenucima.

U svojem nadahnutom "Pogovoru" autor poziva na iskorake Katoličke crkve da bi poput salonitanskih kršćana bila što "usmjerenija Uskrsnom Kristu i mučenicima koji su svojom postojanošću jamčili uskrsnuće". Osim ekumenskog i međureligijskog dijaloga na "ovom rubu katoličkog ozemlja, na susretištu i prostoru sukobljavanja", autor predlaže preispitivanje grijeha "svojih sinova koji su se udaljili od Kristova duha i njegova Evanđelja"; još važnije, umjesto kulturološkoga katolicizma i nacionalne Crkve predlaže njen iskorak od formalnoga bogoslužja prema oponašanju Kristova života da bi postala Božji narod (*Lumen gentium*).

Zaključno ističemo da knjiga dr. Banca nije knjiga protiv domoljublja, nego protiv nacionalizma koji se udaljio od katoličkih vrijednosti. Tim udaljavanjem ugrozio je Crkvu, posebno u slučajevima kada je ono dolazilo iz crkvenih krugova ili se na Crkvu pozivalo. Rečeno riječima prethodno spomenutog pape, modernost je vjernike dovela u napast da se vjera stavi na razinu navedenog *facienduma* te da se ona pomoću "političke teologije" protumači kao sredstvo preobražaja svijeta. Papa je tu opasnost vidio u "teologiji revolucije", a dr. Banac u politiziranom katoličanstvu. Pritom nije doveo u pitanje poslanje Crkve da na grube nasrtaje modernosti na nacionalna, a time i ljudska prava dosljedno odgovori, kako je odgovorio Strossmayer na Khuenov režim ili Stepinac na ustaške zločine i komunističko jednoulje. Katolička je Crkva trpjela i još trpi udare modernih i postmodernih ideologija, ali je u toj borbi uvijek superiorna jer, za razliku od modernih ideologija, koje moraju proizvesti smisao, Crkva vjeruje da Smisao već postoji. Izbor između ta dva smisla uvijek je osoban, ali o njemu ovisi i nacionalna sudbina.

JOSIP VRANDEČIĆ

Nevio ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene hrvatske države. Od pojave višestranačja 1989. do nastanka samostalne, međunarodno priznate i teritorijalno cjelovite Republike Hrvatske*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Geaidea, Pula, 2013., 484 str.

Autor je ovu knjigu napisao želeći znanstvenoj i široj javnosti približiti zbivanja koja su tijekom 1990-ih rezultirala stvaranjem neovisne hrvatske nacionalne države. Pritom se u najvećoj mjeri služio objavljenim djelima istaknutih hrvatskih i inozemnih znanstvenika, publicista i sudionika onodobnih događanja, kao i dostupnim arhivskim izvorima. Promatrano djelo sastoji se od uvoda i sedam poglavlja, zaključnoga osvrta autora na hrvatskom i engleskom jeziku, pojedinih priloga, popisa literature, kazala osobnih imena te autorova životopisa.

Svjestan važnosti povijesne kontekstualizacije za ispravno razumijevanje suvremenih zbivanja, autor u uvodu (str. 9. – 50.) prikazuje najznačajnije epizode iz, poglavito, političke povijesti hrvatskoga naroda od ranoga srednjeg vijeka do 1945., s naglaskom na njegovu težnju za vlastitom samostalnošću i teškoće s kojima se pritom susretao.

Prvo poglavlje, pod nazivom “Socijalističke zemlje Europe do demokratskih promjena” (str. 51. – 98.), donosi pregled povijesnoga razvitka pojedinih europskih država u kojima su po završetku Drugoga svjetskog rata uvedeni totalitarni komunistički režimi, poput SSSR-a, Njemačke Demokratske Republike, Narodne Republike Poljske, Čehoslovačke Socijalističke Republike, Mađarske Socijalističke Republike, Socijalističke Republike Rumunjske, Narodne Republike Bugarske i Narodne Republike Albanije. Autor dalje s posebnom pozornošću prikazuje slabosti tamošnjih političkih sustava te se opširno bavi konačnim padom socijalizma u tim zemljama.

U drugom poglavlju, naslovljenom “Potresi i raspukline u društveno-političkom životu jugoslavenske socijalističke države” (str. 99. – 164.), autor korektno prikazuje temeljne karakteristike jugoslavenskoga jednopartijskog režima od 1945. do 1990., s njegovim prednostima i manama, ispravno uočavajući one čimbenike – poput gospodarskoga zaostajanja, financijske nestabilnosti i nesređenih međunacionalnih odnosa – koji su značajno doprinijeli konačnom raspadu SFRJ.

Treće poglavlje, “Osnivanje nekomunističkih stranaka u Hrvatskoj i njihova pobjeda na izborima 1990. godine” (str. 165. – 181.), bavi se povratkom višestranačja u Hrvatsku i utemeljenjem prvih hrvatskih političkih stranaka s nacionalnim predznacima i programima, poput Hrvatske demokratske zajednice i Hrvatske socijalno-liberalne stranke, te predizbornom kampanjom i rezultatima prvih hrvatskih višestranačkih parlamentarnih izbora od Drugoga svjetskog rata, koji su održani u travnju i svibnju 1990. godine.

U četvrtom poglavlju, naslovljenom “Korekcije Ustava SR Hrvatske i donošenje Ustava Republike Hrvatske” (str. 183. – 190.), autor obrađuje razdoblje između konstituiranja prvoga hrvatskoga višestranačkog Sabora u svibnju 1990. i donošenja novog Ustava Republike Hrvatske u prosincu iste godine, s naglaskom na ustavne izmjene iz druge polovine srpnja 1990., kojima su iz dotadašnjega hrvatskoga ustavnog zakona uklonjeni ideološki atributi socijalizma.

Peto poglavlje, “Izvanjski poticaji bunjenja hrvatskih Srba i neki od prvih iskaza pobunjeničkog terora” (str. 191. – 216.), u prvom redu nastoji rasvijetliti uzroke pobune hrvatskoga stanovništva srpske nacionalnosti te prikazati sam tijek pobune 1990. i 1991. s posebnim osvrtom na ulogu tadašnje službene srbijanske politike na čelu sa Slobodanom Miloševićem u spomenutim zbivanjima.

U šestom poglavlju, koje je naslovljeno “Nastajanje samostalne i suverene hrvatske države, njen obrambeni rat i međunarodno priznanje” (str. 217. – 284.), autor najprije obrađuje ključne događaje koji su prethodili izbijanju otvorenih ratnih sukoba u Republici Hrvatskoj. Potom se, ukratko prikazujući tijek najznačajnijih bitaka koje su hrvatske postrojbe vodile protiv srpskih pobunjenika i agresorske JNA u drugoj polovini 1991., značajnije bavi i međunarodnim inicijativama usmjerenima prema zaustavljanju sukoba u Hrvatskoj, kao i općenitim odlikama tadašnjega života u zemlji. Na kraju poglavlja donosi se pregled zbivanja vezanih uz međunarodno priznanje Republike Hrvatske.

Sedmo poglavlje, pod nazivom “Oslobodilačke akcije Hrvatske vojske i tijek uspostave teritorijalne cjelokupnosti Republike Hrvatske” (str. 285. – 316.), bavi se, među ostalim, razmještanjem Zaštitnih snaga Ujedinjenih naroda u Hrvatskoj i odnosima službenoga Zagreba

i lokalnih srpskih pobunjenika, koji su, neovisno o hrvatskim i međunarodnim mirovnim inicijativama, uporno odbijali reintegraciju područja pod vlastitim nadzorom u hrvatski ustavno-pravni poredak, priželjkujući sjedinjenje sa srbijanskom maticom i samoproglašenom Republikom Srpskom u BiH. Autor nadalje prikazuje tijek hrvatskih vojno-redarstvenih operacija "Bljesak" i "Oluja" iz 1995., kojima je prostor tzv. Republike Srpske Krajine definitivno oslobođen, a dotiče se i Daytonškoga sporazuma iz studenoga iste godine, čijim su sklapanjem završili međunacionalni sukobi u BiH. Na kraju poglavlja obrađena su i zbivanja vezana uz mirnu reintegraciju hrvatskoga Podunavlja od 1995. do 1998. godine.

U zaključnom osvrtu (str. 317. – 349.) na hrvatskom i engleskom jeziku autor ukratko ponavlja prethodno iznesene tvrdnje, donoseći opći pregled borbe hrvatskoga naroda za vlastitu neovisnu državu od ranoga srednjeg vijeka do 90-ih godina XX. stoljeća.

Završni dio knjige čini 30 priloga (str. 353. – 459.), uglavnom prijepisa relevantnih dokumenata iz prve polovine 1990-ih po autorovu izboru, poput primjerice Zakona o društvenim organizacijama i udruženjima građana u SR Hrvatskoj, Zakona o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske, Ustava Republike Hrvatske, Deklaracije o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske, Povelje o pravima Srba i drugih nacionalnosti u Republici Hrvatskoj.

Moguće je zaključiti da promatrano djelo svojom kompleksnošću, temeljitošću i posebnice autorovim korektnim pristupom pojedinim istraživačkim problemima odskače od sličnih pokušaja sinteza koji su unatrag nekoliko godina veoma prisutni u hrvatskoj historiografiji. Upravo stoga knjigu Nevja Šetića valja osobito pozdraviti te je ujedno preporučiti budućim istraživačima i zainteresiranoj javnosti.

SLAVEN RUŽIĆ

Kultura sjećanja: 1991. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti, ur. Tihomir Cipek, Naklada Disput, Zagreb, 2011., 394 str.

Knjiga koju prikazujem zbornik je radova u kojem su politolozi, komunikolozi, filozofi i ostali stručnjaci izložili svoja istraživanja kulture sjećanja. Podijeljena je u četiri dijela: 1. Teorije sjećanja i politička legitimacija, 2. Studije slučaja (kontekst sjećanja na rat u SFRJ te međusobnih percepcija nacije), 3. Nacije i sjećanja u Bosni i Hercegovini, 4. Udžbenici povijesti historiografija.

Urednik zbornika Tihomir Cipek u radu "Povijest uzvraća udarac. Nacija i demokratska legitimacija" kulturu sjećanja shvaća kao nešto od temeljne važnosti za čovjeka i njegovu sudbinu. Zajednička pamćenja skupine ljudi sjedinjuju se u jedno kolektivno sjećanje, što je krucijalno za definiranje međusobnog osjećaja pripadnosti, a time i za formiranje nacije. Autor ističe mišljenje da nije svako sjećanje ujedno i povijesno sjećanje, tj. da određena skupina ili pojedinci posjeduju sjećanje, no ono ne mora nužno biti potpuno vjeran prikaz onoga što se dogodilo.

Sjećanje i povijest imaju značajnu međusobnu korelaciju, no nikako nisu jedan te isti pojam. Kultura sjećanja koja se nameće ako je povijest sustavno izložena neobjektivnom i oktroiranom interpretiranju nerijetko je veoma pristrana. S obzirom na to da kultura sjećanja implicira daljnji razvitak društva, nalazimo potpuno opravdanim preispitivanje i same